

[Закључци о развоју високог школства у Србији 1953-1963. године, од 28. фебруара 1964. године]

Скупштина Социјалистичке Републике Србије на седници Просветно-културног већа од 28. фебруара 1964. године пошто је размотрила елаборат о развоју високог школства у Србији у периоду од 1953. до 1963. године, донела је

З А К Љ У Ч К Е

О РАЗВОЈУ ВИСОКОГ ШКОЛСТВА У СРБИЈИ 1953-1963. ГОДИНЕ

I

Просветно-културно веће је констатовало да су у протеклом десетогодишњем периоду у развоју високог школства постигнути врло значајни резултати.

Основне карактеристике у развоју високог школства су:

– проширење мреже високошколских установа и њихових капацитета оснивањем нових факултета, виших и високих школа у низу центара у Републици. У овом периоду број високошколских установа је више него утростручен. Док је у 1953. години било 27 високошколских установа, у 1963. години било их је 85 и 10 одвојених одељења;

– проширење школског простора и снабдевање опремом и училима. Школски простор повећан је за 2,3 пута (117.508 м² новог школског простора). За протеклу деценију у ове сврхе уложено је преко 20 милијарди динара из савезних и републичких средстава;

– повећање броја студената на високошколским установама за три пута. У поређењу са 1953. годином број редовних и ванредних студената повећао се у 1963. години за 50.000. У десетогодишњем периоду дипломирало је на свим високошколским установама 58.827 студената, а од тога броја 6.959 ванредних студената (1953. године дипломирало је 3.460 студената, а 1963. године 9.795 студената);

– релативно повећање броја наставног кадра на факултетима, академијама уметности, високом и вишим школама;

– значајне структуралне промене у систему извођења наставе ради усклађивања са потребама друштвеног и економског живота – реформа школства, увођење вишестепене наставе, посебно учињени напори на утврђивању нових наставних планова и програма;

- увођење ванредног студирања на свим факултетима, вишим и високим школама и у знатно повећаном броју ванредних студената;
- скраћење просечног трајања студија и изразито повећање броја дипломираних;
- омогућавање грађанима да према својим способностима под одређеним условима стичу и највише школске квалификације;
- настојање да се нађу што рационалнији облици научно-истраживачког рада стварањем заједничких научних институција чији су саоснивачи у највећем броју били факултети и одвајање већих средстава за научни рад;
- развијање система друштвеног самоуправљања на високошколским установама;
- шира отвореност високошколских установа према друштву и успешнија припрема кадрова за друштвене службе и привреду.

II

Поред значајних резултата који су постигнути у развоју високог школства, Просветно-културно веће констатује да су развитак високог школства у протеклој деценији пратиле и одређене тешкоће и слабости:

- за проширење мреже високошколских установа и повећан број студената нису били увек довољно обезбеђени материјални и кадровски услови, што се неповољно одражавало на квалитет образовања;
- није остварена, и поред многих иницијатива од стране школа, потребна сарадња са привредом и друштвеним службама на изучавању и утврђивању профила и потреба у кадровима. Без утврђеног броја и профила кадрова није било могуће, саобразно потребама, развијати систем, мрежу и капацитете високошколских установа;
- први степен студија на већини факултета још се није афирмисао као школа завршног типа. Већина студената који завршавају први степен студија не укључује се у привреду и друштвене службе, већ наставља студије на другом степену. Овоме је погодовало и то што привреда није показивала интересовање за овом врстом стручњака. Вишестепена настава је униформно спровођена готово на свим факултетима, а увођење првог степена имало је утицаја на структуру и на организацију наставе другог степена;
- последњих година испољиле су се негативне тенденције код неких виших школа да наставне планове и програме све више прилагођују или изједначују са наставним плановима и програмима првог степена одговарајућег факултета. Због тога се поставља и питање оправданости

постојања неких виших школа и постојања првог степена истородног факултета;

– већина факултета настојала је да уведе трећи степен студија иако нису били претходно обезбеђени материјални, кадровски и други услови, нити је концепција наставе трећег степена била до краја сагледана и утврђена. Организација и систем извођења наставе, као и одабирање кадрова за ову наставу не задовољава у потпуности потребе друштва;

– посебан проблем је повезивање теоретског и практичног рада у процесу студирања. Недоволна опремљеност кабинета, лабораторија, библиотека, као и недостатак објеката и средстава за извођење практичне наставе у оквиру високошколских установа утиче на квалитет знања и оспособљеност студената за обављање послова за које су припремани. Поред овога највећи број привредних и других организација није прихватао студенте на практичну обуку нити је пак учествовао у обезбеђивању материјалних и других услова у ове сврхе. Органи неких школа, такође, нису довољно предузимали мере у циљу унапређења стручне обуке студената;

– иако су ванредне студије последњих година добиле шире размере и постале значајан извор за образовање високостручних кадрова, организација наставе и изналагање прикладних облика ванредног студирања нису дали задовољавајуће резултате. Мали број ванредних студената учи континуирано и на време завршава студије. Радне заједнице као и други органи нису у довољној мери обезбеђивали услове и пружали олакшице ванредним студентима;

– проширење мреже високошколских установа, повећан број студената и измена у структури, организацији и систему извођења наставе захтевали су повећање кадра наставника и сарадника. И поред тога што је кадар наставника и сарадника повећаван из године у годину недостатак кадрова у првом реду на новооснованим факултетима и вишим школама као и њихово систематскије припремање и одабирање представљају озбиљан проблем. Поједине високошколске установе нису успеле ни до сада да обезбеде нужно језгро сталних наставника и сарадника. У већини високошколских установа неповољан је однос између броја асистената и наставника, и њиховог броја и броја студената.

Млади талентовани кадрови нису стимулирани да се опредељују за наставнички позив с обзиром да су приходи и могућности за добијање станова далеко повољнији у готово свим осталим подручјима друштвене делатности.

Посебне тешкоће у извођењу наставе на високошколским установама чини велики број хонорарних наставника и оптерећеност ових наставника великим бројем часова, нарочито на новооснованим високошкол-

ским установама и извођење наставе појединих дисциплина од стране истог наставника на више факултета и виших школа.

Избор и реизборност наставника и сарадника не спроводи се доследно и при томе се не остварује у довољној мери утицај друштвених фактора:

– услови и средства за организацију и извођење научно-истраживачког рада на факултетима, академијама уметности и високим школама, нису били обезбеђени због чега се није ни остваривала довољно функција повезивања наставе и научно-истраживачког рада. Недостајала је стварна сарадња између факултета и института, иако је један број наставника учествовао у истраживачком раду, који су организовале научне институције. Није решен статус универзитетског наставника као научног радника у оквиру самосталних научних института, а исто тако ни статус сталног сарадника самосталног института као факултетског наставника или сарадника. Поред овог и органи факултета нису у довољној мери повећивали пажњу планирању и усмеравању научно-истраживачког рада.

У оваквој насталој ситуацији дошло је до запостављања научно-истраживачког рада у оквиру факултета, посебно у области хуманистичких наука;

– и поред тога што су органи друштвеног управљања у високошколским установама били покретачи целокупне активности школа у њиховом раду испољиле су се и извесне слабости. Пре свега они нису успели да у довољној мери успоставе и развију сталне облике сарадње са радним организацијама у привреди и друштвеним службама за које припремају кадрове иако су у том правцу чинили напоре. Због неизграђености таквих облика сарадње многе тешкоће у раду факултета и других високошколских установа нису благовремено отклањане.

Савети високошколских установа нису били првенствено оријентисани на разматрање и решавање кључних питања унапређења наставе и развитка школе. Њихова делатност у добром делу исцрпљивала се у разматрању статутарних и материјално-финансијских питања и формалном потврђивању одлука које су доношене од стране управа. На већини факултета управе нису могле да постану ефикаснији орган управљања због састава и великог броја чланова управе, као и због тога што нису успеле да развију прикладније форме и методе рада.

У органима друштвеног управљања нису били у потребној мери заступљени асистенти ни студенти, нити је у њиховом раду потпуније долазио до изражаја утицај друштвених и стручних организација;

проширење капацитета студентских домова није било у складу са повећаним бројем студената. У студентским ресторанима у насталим усло-

вима није било могуће обезбедити квалитетну исхрану студената по приступачним ценама што је проузроковало нове тешкоће.

Средства Студентског позајмног фонда, иако су из године у годину расла, нису била таква да би могла да задовоље повећање захтева и потребе студената.

Последње две године дошло је до смањења стипендија од стране привредних организација, што је у значајној мери погоршало материјални положај студената. Поред опадања броја стипендија, висина стипендија није расла упоредо са порастом трошкова живота. Нарочито је тежак материјални положај студената у првим годинама студија јер се стипендије, по правилу, дају студентима на старијим годинама студија. При овоме треба истаћи да односи и међусобне обавезе између стипендитора и стипендисте нису били довољно регулисани.

III

Веће сматра да у наредном седмогодишњем периоду треба појачати напоре и повећати средства ради потпуније афирмације факултета и других високошколских установа као научних и наставних установа. Спровodeћи започету реформу високог школства, потребно је брже и одлучније отклањати постојеће слабости и решавати отворене проблеме и противуречности које су настале у досадашњем развоју. У том циљу Веће посебно указује:

У циљу даљег унапређења наставе неопходно је усавршавање и прилагођавање наставних планова и програма, усмеравање структуре и организације наставе савременим потребама и захтевима.

Подизање квалитета наставе и нивоа стручне спреме треба да буде основни задатак у наредном периоду. Нужно је потпуније и целовитије разматрање и проучавање свих видова и облика унапређења наставе. Потребно је изучити резултате и искуства у организацији и извођењу наставе првог и трећег степена, посебно са аспекта потреба привреде и животне праксе и ради отклањања решења која су се већ до сада показала нецелисходна.

Треба изучити организацију ванредног студирања, практичне наставе и обезбеђења уџбеника и потребне литературе.

Само квантитативни показатељи (број уписаних, број дипломираних, године трајања студија итд.) не могу бити једино мерило рада високошколских установа. Треба дати оцене о квалитету стручњака који се школују у високошколским установама и предузети мере које би стимулирале квалитет.

Претходно постигнут успех треба да буде мерило за пријем на све степене студија, а посебно за трећи степен који је намењен најбољим студентима, потенцијалним научним радницима. У том погледу треба проценити и садашњи режим студија.

Даљу реформу високошколске наставе треба третирати као стални процес који је условљен развитком саме науке, привредним моћима и снагама Републике као и друштвеним потребама. Интензивирање наставе треба да буде везано за стварне промене у развоју и садржају науке, односно појединих наставно-научних дисциплина. Настава треба да буде продубљена научним радом. Ови процеси су по својој природи такви да се морају стрпљиво и без журбе развијати. Суштина реформе високошколске наставе је у томе да студент усвоји научни метод у својој струци и развије научни начин мишљења.

Једна од најзначајнијих компонената реформе наставно-научног рада на високошколским установама треба да буде успостављање живе и динамичне везе са праксом, која има различите садржаје и облике интеграција у образовно-научне процесе.

Реформа високошколске наставе захтева потпуније друштвено образовање студената. У том смислу значајну улогу на плану марксистичког васпитања имају постојеће научне дисциплине, настава и научни рад. Треба испитати могућност увођења нових облика друштвеног образовања.

Треба интензивирати научни рад на факултетима у циљу јачања факултета и других високошколских установа као највиших наставних и научних установа.

Пошто укључивање наставника са неких факултета у самосталне научне установе није дало очекиване резултате, досадашње искуство треба проанализирати и проучити. Новим мерама треба створити неопходне услове за оне наставнике и асистенте који могу да се доиста баве научним радом, а за цео наставнички колектив солидну материјалну базу да прате струку и стручну литературу и да, служећи се научним методама, спремају висококвалификоване стручњаке.

У том погледу посебно је значајно унапређење наставе трећег степена, на коме треба да се обезбеди систематско припремање наставно-научног подмлатка. Ради тога је потребно изучити структуру и систем извођења наставе, одабирање кандидата и успостављање сарадње са одговарајућим факултетима и научним установама у земљи у циљу заједничког коришћења наставног кадра, лабораторија, опреме и библиотека.

У кадровској политици поставља се задатак повећања броја наставно-научних кадрова, поштравања научних, педагошких и осталих услова за избор наставничког особља.

У наредном периоду треба предузети мере за решење материјалног положаја наставног особља (стамбено питање и награђивање).

У инвестиционој политици треба концентрисати средства на завршавање раније започетих објеката, на изградњу нових објеката где су они нужни и неопходни, на јачање материјалне базе нових факултета, на набавку техничке опреме, лабораторија, библиотека и на изградњу објеката потребних за живот и рад и друштвени живот студената.

Усмеравање будуће инвестиционе политике у правцу претежно инвестиционог развоја високог школства у Србији условљено је њиховим досадашњим развојем, као и другим потребама за квалитетним стручним кадровима и знатно већим бројем научних радника потребних привреди и друштвеним службама.

Ради изналажења рационалних решења садашњу мрежу високошколских установа треба преиспитати, због постојања истородних виших школа и факултета у истим местима а које припремају кадрове истих или сличних профила, као и целисходност постојања истоврсних одсека и група на више високошколских установа.

Даље проширење мреже високошколских установа прихватљиво је и оправдано само уколико је диктирано стварним потребама.

Ради интензивирања високошколске наставе треба посебну бригу посветити проширењу школског простора, опремању завода и лабораторија, набавци савремених наставних средстава и комплетирању библиотека.

Досадашњи развој високог школства указао је на потребу утврђивања минималних стандарда високошколске наставе, односно основа и критеријума организације и извођења наставе која треба да омогући њену ефикасност и економичност.

Нови систем финансирања треба развијати тако да омогући друштвено-економско осамостаљивање високошколских установа.

Посебан задатак у области финансирања високог школства јесте израда и утврђивање мерила глобалне расподеле средстава од стране Републичког фонда за школство на високошколске институције, као и изграђивање основа и критеријума за унутрашњу расподелу у радним организацијама.

Једно од најзначајнијих питања даљег развоја високог школства представља даље развијање друштвених односа, управљање и самоуправљање на факултетима и вишим школама. Ови процеси, које треба још шире и смелије отворити, представљају уједно и метод за изналажење и решавање оних задатака и проблема који данас постоје у наставно-научном раду високошколских институција.

Учешће студената у самоуправљању је данас једна од значајнијих карика у даљем развоју универзитета и виших школа, јер у процесу образовања студент треба да буде активан чинилац.

У погледу развијања демократског живота у високошколским установама треба поћи даље.

Посебно значајно питање представља даље развијање демократских принципа и начела у одсецима, катедрама, одељењима, истуреним центрима матичних установа и другим организационим јединицама у високошколским установама. Проблем који се поставља са развијањем демократизма унутар радне организације а који треба разрешити јесте питање односа између ових микроколектива и њих и радне заједнице у целини.

У демократском животу радне организације треба размотрити да реизборност буде општи принцип за све наставнике и сараднике на вишим и високим школама. Принцип ротације, по правилу, треба да буде примењен на све руководеће функције које сусрећемо у организацији наставно-научног рада. При томе обезбедити пуно дејство демократског механизма и избора.

Да би се обезбедио утицај и повезаност високошколских институција са широм друштвеном заједницом, демократска начела и принципи нашег друштва морају наћи своје место у животу и раду ових установа.

Развијање унутрашњих односа и самоуправљања у области високог школства има за своју претпоставку и услов широко и свестрано повезивање и удруживање ових установа са широм друштвеном заједницом и њеним бројним институцијама и организацијама. То повезивање треба остварити у првом реду са привредним и друштвеним службама, имајући у виду потребе дугорочнијег развоја Републике. Без ове повезаности која не треба да се своди само на своје спољашње организационе облике већ и на унутрашње процесе није могуће остварити једно од основних начела реформе и унапређивања наставно-научног рада на универзитету и вишим школама – начело повезаности теорије са праксом.

Ове односе између високошколских установа и друштвене заједнице треба развити у више праваца и то:

а) на повезивање са другим високошколским и научним институцијама у Републици и у југословенским оквирима као и у другим установама просвете и културе;

б) на повезивање са привредом и друштвеним службама;

в) на повезивање са стручним и научним друштвима и са привредним коморама.

Пошто је основни задатак високог школства образовање и усавршавање висококвалификованих кадрова за потребе привреде и друштва-

них служби, треба настојати, пре свега, да се што потпуније сагледају потребе за кадровима и њиховим профилима, јер је само у том случају могућа целисходна организација наставе, усклађивање наставних планова и програма и сарадња школских и привредних организација.

Ради тога органи високошколских установа и њихових заједница треба да развију непосредну и сталнију сарадњу са радним организацијама за које припремају кадрове. Та сарадња, поред осталог, треба да омогући сагледавање дугорочних потреба за стручним кадровима на нивоу Републике. Тиме ће се истовремено моћи утврдити и инструменти за селекцију кандидата за студије у високошколским установама у складу са потребама за стручним кадровима и могућностима друштвене заједнице да обезбеди потребна средства и услове за школовање.

То је утолико потребније јер се у наредним годинама очекује знатно повећање средњошколске омладине.

У разматрању и решавању проблема материјалног положаја студената треба да се ангажују друштвени органи и организације у општинама, срезovima и покрајинама, као и одговарајући републички органи. Поред стипендија, које треба да буду један од основних облика материјалног обезбеђења студената, нужно је развијање система кредитирања, проширивање извора и повећање средстава за кредитирање студената.

Потребно је формирати заједничку научну службу, по могућству на југословенском нивоу, која ће се искључиво бавити организацијом и комплексном методологијом развијања наставног и научног рада на високим и вишим школама.

РС број 115

У Београду, 28. фебруара 1964. године

Скупштина Социјалистичке Републике Србије

Председник
Просветно-културног већа,
Светислав Ђурић, с. р.

[*Службени гласник СР Србије*, 20 (1964), 17, стр. 329-332]